

Rozważania nad ideą kanonu filmowego. Ćwiczenia z myślenia pytajnego i problemowego

Adresat zajęć: uczniowie szkoły średniej.

Rodzaj zajęć: zajęcia koła filmowego, dyskusyjnego, debatanckiego.

Cel ogólny zajęć: Rozwijanie myślenia problemowego, kreatywnego i umiejętności argumentacji.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- rozwija i doskonali myślenie problemowe, pytajne, krytyczne;
- odkrywa specyfikę idei kanonu, proponuje własne sposoby problematyzacji;
- dostrzega wieloaspektowość idei kanonu (w szczególności filmowego), jego funkcje oraz znaczenie w kulturze i społeczeństwie;
- potrafi formułować wnioski i opinie dotyczące roli kanonu w jego doświadczeniu jako uczestnika kultury;
- doskonali umiejętność pracy w grupie;
- doskonali wypowiedź argumentacyjną w kontekście wybranej filmografii.

Metody pracy: elementy mapy myśli, metody myślenia pytajnego i dociekania, dyskusja, burza mózgów.

Formy pracy: praca indywidualna, praca w grupach, praca z całą klasą.

Środki i materiały dydaktyczne: arkusze papieru A2 lub A3 (zależnie od możliwości), arkusze papieru A4, karta pracy (ZAŁĄCZNIK NR 1).

Słowa kluczowe: dociekania, myślenie krytyczne, kanon filmowy, dyskusja.

Czas trwania: 2 godziny lekcyjne.

Bibliografia: internetowy *Słownik języka polskiego* PWN, hasło: kanon, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/kanon.html> • I. Kania, *Kanon kultury: sztywna forma czy żywa treść?*, <https://opoka.org.pl/biblioteka/I/IS/kanon06.html> • I. Pięta, *Efekt przełomu, czyli czy rozmowy o kanonie mają sens*, „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Poetica*”, Nr 1 (2013), ss. 116–127, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-6da52467-4374-4215-878e-51d463630d4d/c/Pieta_Iwona.pdf •

J. Pisera, *Kanon czy jego dezintegracja? — oceny, diagnozy, polemiki, kontrowersje*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica”, t. 8 (2006), ss. 539–550, http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Acta_Universitatis_Lodziensis_Folia_Litteraria_Polonica/Acta_Universitatis_Lodziensis_Folia_Litteraria_Polonica-r2006-t8/Acta_Universitatis_Lodziensis_Folia_Litteraria_Polonica-r2006-t8-s539-550/Acta_Universitatis_Lodziensis_Folia_Litteraria_Polonica-r2006-t8-s539-550.pdf

- M. Sadowska, *Krytyka filmowa wobec kanonu*, <http://akademiapolskiegofilmu.pl/pl/historia-polskiego-filmu/artykuly/z-warsztatu-krytyka-filmowa-wobec-kanonu/614>
- M. Głowiński, *Kanon III* [w:] *Słownik terminów literackich*, pod red. J. Sławińskiego i in., Wrocław 2002, s. 234
- P. Wilczek, *Kanon jako problem kultury współczesnej*, <http://gazeta.us.edu.pl/node/223361>

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Lekcja nr 1

1. Nauczyciel przedstawia temat i cele zajęć. Informuje, iż podczas tego spotkania chodzi przede wszystkim o przygotowanie się do dyskusji i dociekań.
2. Uczniowie, w ramach pracy całej klasy, formułują robocze definicje i sposoby rozumienia pojęcia kanonu z uwzględnieniem kontekstu filmowego. Nauczyciel zwraca uwagę, by nie były to listy filmów, lecz wyjaśnienie pojęcia kanonu. Czas pracy to ok. 5 minut.
3. Nauczyciel dzieli uczniów tak, by stworzyć pary zespołów, które będą ze sobą współpracowały (grupy: A1, A2, B1, B2 itd.). Każdy zespół otrzymuje po jednej karcie formatu A2 lub A3 oraz po arkuszu A4. Zespoły zapisują na środku arkusza A2 lub A3 hasło KANON FILMOWY.
4. Zespoły otrzymują karty pracy (ZAŁĄCZNIK NR 1) i przystępują do pierwszej części pracy grupowej. Na arkuszu A4 wypisują różne pojęcia, które mogą stanowić, ich zdaniem, rdzeń, cel, temat potencjalnych pytań lub też związanych z kanonem, które można poddać dalszej, głębszej refleksji, dyskusji, dociekaniom. Obowiązuje zasada „łańcucha” — członkowie zespołów proponują kolejne hasła po kolei, jedno hasło — jeden uczeń. W ten sposób tworzą swoje karty kanonu.

Uwaga: Przed rozpoczęciem pracy nauczyciel może pomóc uczniom zrozumieć zadanie poprzez podanie i omówienie przykładowej analogii zawartej w karcie zadań. W podanym przykładzie punktem wyjścia jest pojęcie „sport”. Tutaj hasłami-rdzenia-

mi mogłyby być na przykład: „statystyka”, „reguły”. Być może płodne poznawczo okazałyby się mniej oczywiste propozycje: „przyroda”, „ucieczka” i pytania, tezy, którymi by te hasła obrosły. Zespoły powinny przeprowadzić dwie rundy generowania haseł, czyli każdy uczeń jest zobowiązany podać przynajmniej dwa hasła.

Z listy haseł zapisanych na karcie A4 zespoły wybierają 3–5 ich zdaniem najbardziej obiecujących. Wpisują je w równych odstępach na większym arkuszu, dookoła hasła KANON FILMOWY. Czas pracy to ok. 7 minut.

5. Uczniowie przechodzą do 2. części pracy. Zespoły zamieniają się kartami kanonu, grupa A1 zamienia się kartą z grupą A2, B1 z B2 itd.

W tej części działań zespoły formułują tezy lub pytania do haseł zaproponowanych przez członków innego zespołu. Pytania lub tezy muszą odnosić się do głównej osi zajęć — idei kanonu filmowego — oraz dotyczyć hasła zaproponowanego przez drugą grupę.

Przykład (dla nauczyciela): zespół A1 zaproponował hasło „źródło”. Zespół A2, którego zadaniem jest stworzenie pytania/ tezy z tym hasłem, mógłby np. sformułować pytanie: Czy szkolny kanon filmowy jest źródłem inspiracji czy opresji? lub tezę: Szkolny kanon filmowy jest źródłem nieustannych konfliktów nauczyciela z uczniami.

Wymogi ilościowe realizacji zadania zależą od indywidualnych możliwości uczniów — pole to zostawiam nauczycielom. Moje propozycje: w zależności od możliwości uczniów, grupa powinna wypracować przynajmniej jedno pytanie/ tezę do danego hasła związanego z kanonem filmowym. Inne kryterium: pytań/ tez powinno być przynajmniej tyle, ilu członków liczy zespół.

Uwaga: Nauczyciel może ułatwić zadanie poprzez zapisanie na tablicy lub przygotowanie krótkiej „ściągawki” z rodzajów pytań (Co..., Jak..., W jaki sposób..., Czy..., Dlaczego..., W jakim celu... itd.) oraz ze wskazówką dotyczącą tezy. Teza (debaty, dyskusji) powinna być „debatowalna”, czyli taka, co do której trudno o jednostronną zgodę lub sprzeciw. Musi też zawierać pewien poziom ogólności. Przykładowe tezy znajdują się w ZAŁĄCZNIKU NR 2¹. Czas pracy 2. części — do 15 minut.

6. Podsumowanie pracy w grupach. Uczniowie dzielą się refleksjami z zakresu przebiegu zadania. Nauczyciel przeprowadza ewaluację za pomocą pytań:

- Na czym polegały trudności w realizacji zdania, jeśli takie były?
- Na jakiej podstawie ocenialiście potencjał danego hasła?
- Czy stosowaliście jakieś kryterium/ kryteria? Dlaczego akurat takie?

¹ Za: <http://klubdictionarium.pl/dzialalnosc/szkolna-liga-debat/tezy/>

Nauczyciel prosi, by refleksje miały charakter ogólny, bez zdradzania treści pytań i tez. Czas pracy to ok. 3 minuty.

7. Prezentacja efektów pracy — zaproponowanych pytań i tez. Uczniowie umieszczają arkusze w centrum sali (jeśli siedzą w kręgu), mogą też je przyczepić do tablicy; wszystkie arkusze powinny być dostępne dla całej klasy.

Uczniowie (w ramach pracy z całą klasą) porównują karty kanonów, szukając i analizując podobieństwa oraz różnice. Mogą wypowiadać się swobodnie, lecz nauczyciel powinien zadbać o to, by swoje opinie prezentowali różni uczniowie. Nauczyciel wspólnie z uczniami dokonuje analizy i weryfikacji podanych tez oraz pytań pod kątem ich jasności. Jeśli istnieje taka potrzeba, pyta uczniów o ocenę trafności danej propozycji, prosi o wspólną próbę poprawy pytania lub tezy, w celu jaśniejszego ujęcia idei zawartej w danym pytaniu lub tezie. Czas pracy to ok. 5 minut.

8. Zespoły zamieniają się kartami kanonu tak, by trafiły one do grup, które nad nimi nie pracowały. Działając w zespole, uczniowie dokonują wyboru najciekawszego pytania/ tezy z danej karty, np. metodą większości głosów lub preferencji (metoda preferencji wymaga więcej czasu, który należy przeznaczyć na podliczenie punktów, lecz sprawdza się lepiej w przypadku mniejszej liczby uczniów w grupie).

Nauczyciel informuje, że wybrane pytania lub tezy będą wykorzystane na kolejnej lekcji lub jako punkt wyjścia do indywidualnej pracy pozalekcyjnej, np. w formie pisemnej albo miniprojektu (przygotowania dyskusji w obrębie grupy, przygotowania podcastu lub nagrania wideo dyskusji itp.).

Uwaga: Zadania przeznaczone do działań pozalekcyjnych są opcjonalne, zależnie od planów nauczyciela. Czas pracy — do 5 minut.

9. Grupy publikują wyniki głosowania. Uczniowie komentują, co w danym pytaniu/ tezie ich zaintrygowało.

10. Nauczyciel podsumowuje lekcję, wskazując na inne, równie ciekawe aspekty związane z ideą kanonu filmowego, które nie pojawiły się podczas zajęć.

Lekcja nr 2

1. Nauczyciel zapisuje na tablicy pytania/ tezy — najciekawsze propozycje z każdej karty kanonu.

2. Uczniowie dokonują wyboru jednej propozycji, którą następnie poddają dyskusji. Funkcję moderatora pełni nauczyciel.

Uwaga: Gdy wśród uczniów pojawi się poczucie wyczerpania tematu, problemu, nauczyciel interweniuje — może zaproponować pogłębienie jakiegoś aspektu, który

pojawił się w trakcie rozważań lub podsumować dotychczasową część pracy kilkoma wnioskami, a następnie zaproponować 2. rundę dociekań skoncentrowanych wokół jednego z pozostałych tematów.

3. Podsumowanie rozważań — prezentacja wniosków. Czas pracy to ok. 20–25 minut. Uwaga: jeśli uczniowie są zaangażowani, odkrywają i analizują kolejne aspekty zagadnienia, chcą poświęcić czas na dyskusję, należy im towarzyszyć. Wtedy punkt 3. będzie jednocześnie ostatnim punktem lekcji. W innym przypadku, proponuję zakończyć część dyskusyjną i wprowadzić ćwiczenie zespołowe „mała kanonizacja”.

4. Zadanie „mała kanonizacja”. Nauczyciel dzieli uczniów na nowe zespoły. Rozdaje arkusze papieru A4. Zadaniem uczniów jest zaproponowanie kanonu filmów do danego hasła wyjściowego (propozycje haseł wyjściowych zamieszczam w ZAŁĄCZNIKU NR 3, przy czym zalecam wybrać takie hasło lub hasła, które byłoby spójne z cyklem zajęć, programem nauczania itp.). Rezultat ilościowy pozostawiam decyzji nauczycieli — zależy od kompetencji, wiedzy uczniów. Moja propozycja: Kanon powinien składać się przynajmniej z 3 filmów (maksymalnie z 5) oraz z 2 filmów, które zostały „poza podium”. Czas pracy to ok. 5–7 minut.

5. Uczniowie krótko przedstawiają swoje kanony wraz z filmami, które się w nich nie zmieściły. Następnie prezentują jednonumitową odpowiedź na pytania: Co przeważało, że dany film nie dostał się do kanonu? Która z propozycji w kanonie wydaje się „pewniakiem”, a która najbardziej kontrowersyjna, niepewna, wątpliwa? Uczniowie mogą poświęcić minutę na jedno z dwóch pytań lub na oba (czyli odpowiadają na oba pytania w ramach jednej minuty). Czas pracy to ok. 10 minut.

6. W podsumowaniu uczniowie przedstawiają własne wnioski z lekcji lub proponują pytania będące punktem wyjścia do kolejnych poszukiwań, refleksji nad kanonem filmowym.

PRACA DOMOWA

Nauczyciel przekazuje uczniom link do tekstu *Krytyka filmowa wobec kanonu* (patrz: bibliografia), prosi o jego przeczytanie i zachęca do pogłębienia wiedzy z zakresu idei kanonu filmowego w oparciu o refleksje krytyków filmowych.

ZAŁĄCZNIK NR 1

Karta pracy. KANON FILMOWY

1. Na dodatkowym arkuszu A4 wypiszcie różne pojęcia, jakie mogą stanowić, Waszym zdaniem, rdzeń, cel, temat potencjalnych pytań lub tez związanych z kanonem filmowym.

Wyjaśnienie: Jeśli wybierzemy temat „sport”, przykładowymi hasłami do potencjalnych pytań mogą być np. „statystyka”, „reguły” itd.

2. Wybierzcie 3–5 haseł, które, Waszym zdaniem, są najbardziej obiecujące odnośnie do tworzenia pytań, tez.

3. Sformułujcie przynajmniej 5 pytań/ tez do haseł obecnych na przekazanej Wam karcie. Każde hasło musi posiadać przynajmniej jedno pytanie lub tezę. Zapiszcie je pod lub obok haseł.

Potencjalne pytania i teza do przykładu powyżej: Czy reguły danej dyscypliny sportowej mogą ulec całkowitej modyfikacji? Jaką rolę w sporcie odgrywa statystyka? W sporcie statystyka jest ważniejsza niż intuicja.

ZAŁĄCZNIK NR 2

Przykładowe tezy:

- Mała frekwencja wyborcza oznacza małą legitymizację władzy.
- Wprowadzenie podatku paliwowego we Francji jest korzystne.
- Gatunek muzyczny rock and roll jest martwy.
- Efekt cieplarniany jest największym zagrożeniem dla środowiska.
- Art. 13 UE o prawach autorskich w obecnej formie zwiastuje koniec internetu.

Proponowane tezy za: <http://klubdictionarium.pl/dzialalnosc/szkolna-liga-debat/tezy/>

ZAŁĄCZNIK NR 3

Propozycje haseł wyjściowych do tworzenia kanonów filmowych:

MŁODOŚĆ, NADZIEJA, ROZCZAROWANIE, ŻYCIE, EDUKACJA, KATHARSIS, ROZMOWA, LĘK, MIŁOŚĆ, ŚMIERĆ, PODRÓŻ.